

SIMON PÉTER

Nyilatkozat Berend T. Iván vitacikkéről

Tolnai Györgynek *Berend T. Iván*: „Az iparfejlődés és az úgynevezett parasztiipar kérdéséhez. — Vita Tolnai Györggyel és Simon Péterrel” című cikkére adott válaszával egyetértek. Így nincs szükség rá, hogy részletesen kifejtssem véleményemet. Arra azonban szeretném felhívni Berend T. Iván figyelmét, hogy félreértett, amikor a következőket írja:

„... Simon Péter... az önálló fejlődéshez szükséges nemzeti tőkefelhalmozást egyedül a textilipar lététől véli függőnek, a textilipar létét viszont a már iparosodottabb országok versenyének érvényesülésétől, vagy korlátozásától, a külföldi verseny korlátozását viszont a nemzeti szuverenitás megőrzésétől, illetve kivívásától. S ebben csúcsosodik ki Simon Péter mondanivalójának lényege, Tolnai fogalmazásánál is élesebb, túlhajtottabb koncepciója: az önálló tőkés fejlődés a nemzeti szuverenitás függvénye. 1848 előtt a magyar gazdasági fejlődés útja — szögezi le Tolnai alapján — már jó irányban haladt, a parasztiipar és az abból — a kereskedelmi tőke segítségével — kibontakozó textil-manufaktúra megteremtí az önálló magyar kapitalizmus tömegbázisát, s ez, egyedül ez teszi döntően polgári küzdelemmé 1848-at! A reformmozgalom fő mozgató rugói tehát e felfedezések tükrében nem a mezőgazdasági, hanem az ipari kapitalizmus érdekeiből eredtek. S ami a kérdés másik oldalát jelenti: Magyarországon 1848 bukása, a szuverenitás kivívásáért folytatott küzdelem veresége döntötte el, eredményezte a gazdaságfejlődés sorstragédiáját, eltorzulását, elmaradását.”

Valódi, s Tolnai György könyvéről írott recenziómban is kifejezésre jutott álláspontom a következő:

a) Tőkefelhalmozódás természetesen a gazdasági élet valamennyi területén végbemehet; de a nemzeti tőke *olyan méretű* felhalmozódására, amely önálló iparfejlődést, s ezáltal önálló tőkés fejlődést tesz lehetővé, a kapitalizmus *kialakulásának* időszakában egyedül a *tőkés* textiliparban kerülhet sor.

b) A *tőkés* textilipar (s nem egyszerűen „a textilipar”) léte, pontosabban szólva *létrejött*e nem a nemzeti szuverenitás, hanem a természetes gazdálkodás általános felbomlásának, a *tömegméretekben jelentkező kisárutermelés fejlődésének a függvénye* (a kisárutermelés szüli a kapitalizmust — idéztem a recenziómban Lenint). A nemzeti szuverenitás kivívása vagy megtartása abban játszik — döntő — szerepet, hogy ez a kapitalizmus, amely a hazai kisárutermelésből nő ki, *fennmaradhat-e, megerősödhet-e*, avagy sem!

c) A magyar gazdasági fejlődés 1848 előtt éppen hogy *nem* „jó úton” haladt! De a feudális viszonyok és az ország gyarmati helyzete *ellenére*, s annak ellenére, hogy a létrejött tőkés vállalatok egy részét a „külföldi” tőke alapította és az ország textilt piacát részben a „külföldi” termékek uralták, létrejött az ön-

álló magyar kapitalizmus tömegbázisa, s a belőle kinövő tőkés textilipar is, amely *megfelelő védvám esetén* megizmosodhatott, kiterelbélyesedhetett volna.

d) Az önálló magyar kapitalizmus tömegbázisát nem a parasztipar, s a belőle kinövő manufaktúrák „teremtették” meg. A parasztiparosok és — mint recenzióban is hozzátettem — a mezőgazdasági kisárutermelővé váló parasztok *együttesen* alkották az önálló magyar kapitalizmus tömegbázisát. S a tőkés rendszerre való áttérés az 1840-es években azért vált szükségyszerűvé, mert *milliók* fogtak olyan gazdasági tevékenységbe, amely *elkerülhetetlenül* és spontán módon *napról-napra* szülte a kapitalizmust. Majd így folytattam: „Csak az említett kisárutermelői alap figyelembevétele teszi *teljesen bizonyossá*, hogy 1848-ig Magyarországon is kialakult a polgári társadalmi viszonyoknak az a minimuma, mely nélkül 1848 forradalma nem válhatott volna döntően polgári jellegű küzdelemmé.”

e) Recenziómból nem tűnik ki elég világosan, hogy miként tekintem a reformmozgalom fő mozgó rugójának az ipari kapitalizmus érdekeit, mivel a szerkesztőség helyhiány miatt szövegét megrövidítte, amely e kérdés (de egyedül csak e kérdés) tekintetében tényleg félreérthetővé teszi álláspontomat. Persze azt még a megjelent részben sem írtam, hogy „*nem* a mezőgazdasági, *hanem* az ipari kapitalizmus érdekei” alkották a fő mozgó rugókat. Ott csupán az áll, hogy a korábbi gazdaságtörténetírók „... a tőkés viszonyok minimumának kialakulásában a mezőgazdaság kapitalizmusának, illetve a nagybirtokon kialakult vasiparnak tulajdonítottak döntő jelentőséget. Ebből következőleg úgy látszott, mintha a reformmozgalom és az 1848-as forradalom fő mozgó rugóit a mezőgazdasági kapitalizmus érdekei alkották volna, s *melléjük* az ipari kapitalizmus érdekeinek csupán másodlagos szerep jutott volna.” — Aki figyelmesen olvassa a második mondatot, láthatja, hogy én az agrártőke érdekeit sem zárom ki a reformmozgalom fő mozgó rugói közül, s csupán az ellen az álláspont ellen tiltakozom, amelyik az ipari kapitalizmus érdekeinek másodlagos szerepet tulajdonít az agrártőke érdekei *mellé*. Vagyis az a véleményem, hogy a reformmozgalom (a recenzióban *csak* az 1840-es évek reformmozgalmáról írok, mivel Tolnai György könyve is ezt tárgyalja!) valamint az 1848/49-es polgári forradalom és nemzeti függetlenségi harc fő mozgó rugóit a mezőgazdasági és az ipari kapitalizmus érdekei alkották *együttesen*. Voltak más, e időben már másodlagos mozgó rugók is? Igen, voltak: a köznemesség bizonyos feudális rendi érdekei, amelyek szintén szerepet játszottak e rétegnek a Habsburg-abszolutizmus elleni, a magyar aulikus főnemesség elleni, valamint az országon belüli vezetőszerpe biztosításáért folyó harcában, de csak másodsorban. Azt, hogy a mezőgazdasági és ipari kapitalizmusnak *mellérendelt* szerepet tulajdonítottam a „fő mozgó rugók” között, publikációm következő mondata is bizonyítja:

„A függetlenségi mozgalomnak, amely 1848 őszén a szabadságharcba torkollott, fő értelmét abban kell látnunk, hogy az önálló vámpolitika, a meglévő magyar textilipar védelme, továbbfejlesztése, valamint a mezőgazdaság akkori fő termékének, a gyapjúnak az elhelyezése csak állami függetlenséggel volt biztosítható.”

A mezőgazdasági és ipari, jobban mondva az *egész* magyar kapitalizmus fejlődése szempontjából a gazdaságpolitika akkori *központi* kérdése az önálló ipar, s első lépésként az önálló magyar (vagy inkább magyarországi) textilipar fejlesztése volt. Kossuth gazdaságpolitikáját Tolnai Györggyel együtt azért helyeseljük, mert „... az ország iparosításának — és ezáltal a magyar mezőgazdaság belső piaca kibővítésének — központi kérdését ragadta meg. Kossuth

gazdaságpolitikai koncepciója a termelőerők mindenoldalú fejlesztését, az ország önálló tőkés fejlődését, gyarmati helyzetének felszámolását célozta, s mint ilyen a független Magyarországot igyekezett megteremteni." (Recenzióm, amelyre itt és fentebb is hivatkoztam, a „Valóság” c. folyóirat 1965. évi 1. számában jelent meg.)

Amint látható, álláspontom lényegesen eltér attól az „elméleti tévedésekből fogant” és „túlhajtottabb koncepció”-tól, amelyet Berend T. Iván bírál. A vitacikk szerzője csupán ott nem értett félre, ahol azt írja, hogy szerintem végső soron 1848/49 bukása, a szuverenitás kivívásáért folytatott küzdelem veresége döntötte el, eredményezte a magyarországi tőkés gazdaságfejlődés sorstragédiáját, eltorzulását, elmaradását.